

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOLOĢIJAS FAKULTĀTE
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

**SKOLOTĀJA TĒLS 19.GADSIMTA OTRAJĀ PUSĒ
LATVIEŠU DAIĻLITERATŪRĀ**

BAKALaura DARBS

Autore: **Ramona Brālis**
Stud. apliec. rb05008
Darba vadītāja:
asoc. profesore Dr. paed. Baiba Kaļķe

RĪGA
2008

ANOTĀCIJA

Viens no pētniecības virzieniem pedagogijas vēsturē un mūsdienu pedagogijā kā pasaulē, tā arī Latvijā ir skolotāja tēls, skolotāja personība, taču samērā maz skolotāja tēls ir pētīts tādā aspektā kā latviešu daiļliteratūra, tāpēc bakalaura darba mērķis ir izpētīt skolotāja tēlu 19.gadsimta otrajā pusē latviešu daiļliteratūrā.

Pētījuma pirmajā nodaļā tiek izanalizēts jēdziens „skolotāja tēls” zinātniskajā literatūrā, otrajā nodaļā tiek izziņāts un izpētīts konkrēts laika periods – 19.gadsimta otrā puse – tā sociālekonomiskais un politiskais stāvoklis un kā šo apstākļu rezultātā pārveidojas skolotāja tēls. Trešajā nodaļā tiek izanalizēts skolotāja tēls latviešu daiļliteratūrā – skolotāja ārējais izskats un izturēšanās stils, skolotāja personības iezīmes, mācīšanas stils, skolotājs sabiedrībā un viņa devums sabiedrībai.

Pētījuma bāze ir 30 latviešu autoru daiļdarbi, kuros atveidoti 47 skolotāji. Ir izpētīts skolotāja tēls 19.gadsimta otrajā pusē latviešu daiļliteratūrā un pētījuma rezultātā var secināt, ka veidojas diezgan negatīvs skolotāja tēls. Tam raksturīga agresīva, nosodoša, pavēloša, kritizējoša, uzbrūkoša balss intonācija, straujas dabas īpašības, iekaršana strīdos, nesavaldība, balss pacelšana, mācību stundās visbiežāk tiek izvēlēts autoritārais mācīšanas stils, fizisku sodu pielietošana, krogu apmeklēšana un uzdzīve. Tas, kāds skolotājs ir tēlots autoru darbos, savā ziņā ataino to, kādus skolotājus viņi ir redzējuši un atceras no savas pieredzes, paši sēžot skolas solā, gan arī vērojot un atceroties savus kolēģus un sevi, jo daudzi latviešu rakstnieki savā laikā ir bijuši skolotāji.

Atslēgvārdi: skolotāja tēls, latviešu daiļliteratūra, ārējais izskats, personības iezīmes, izturēšanās stils, mācīšanas stils.

ANNOTATION

One of the branches of research in the history of pedagogy and modern pedagogy in Latvia and worldwide concerns teacher's image and personality. However, relatively little teacher's image is researched in such an aspect as Latvian fiction. Therefore the aim of the current bachelor paper is to investigate teacher's image in the Latvian fiction in the second half of the 19th century.

The first chapter analyses the concept of „teacher's image” in scientific literature. The second chapter investigates a definite period of time – the second half of the 19th century – it's socioeconomic and political situation and how its influence changes the teacher's image. The third chapter describes teacher's image in Latvian fiction – teacher's appearance, behaviour, personality features, teaching style, teacher's role in society and his/her contribution to society.

Research is based upon 30 novels by Latvian authors where have been depicted 47 teachers. In the process of research the author of the current bachelor paper came to a conclusion that the teacher's image is rather negative, a typical teacher possessor an aggressive, condemnatory, peremptory, critical, invasive intonation of voice, quick temper qualities, easily enraged in quarrels, lack of restrain, voice raising, he/her mostly exercises an authoritarian teaching style during the lessons, uses corporal punishment, frequently visits pubs and falls into carousal. The way a particular author depicts a teacher is often influenced by his/her personal experiences, childhood memories, observing and remembering his/her colleagues as well as himself/herself since many of the Latvian writers have been teachers themselves at some stage in their life.

Keywords: teacher's image, Latvian fiction, appearance, personality features, behaviour, teaching style.

SATURS

Ievads	5
1. Jēdziens „skolotāja tēls” zinātniskajā literatūrā	7
2. 19.gadsimta otrās puses sociālekonomiskais un politiskais stāvoklis Latvijā – konkrētā laika perioda skolotāja tēla veidošanās pamats	12
3. 19.gadsimta otrās puses latviešu daiļliteratūrā atveidotais skolotāja tēls	19
3.1. Skolotāja ārējais izskats un izturēšanās stils	19
3.1.1. Skolotāja dzimums	19
3.1.2. Skolotāja ģērbšanās stils	20
3.1.3. Skolotāja vecums un portrets	21
3.1.4. Skolotāja verbālā un neverbālā komunikācija	23
3.2. Skolotāja personības iezīmes	27
3.3. Skolotāja mācīšanas stils	32
3.4. Skolotājs sabiedrībā un sabiedrībai	39
Nobeigums	44
Izmantoto avotu un literatūras saraksts	9

IEVADS

„Vēsture bieži tiek salīdzināta ar mākslu: vēsturnieks ir kā gleznotājs – viņš izvēlas rāmi (laikmetu) un gleznas tēmu. Tad viņš sakārto figūras un krāsas un ar vārdiem sāk gleznot pasauli, kura vairs neeksistē.” (32, 15.lpp.) Taču „grūti izprast tagadni, ja nav pazīstama pagātne...” (40, 5.lpp.) Tā vienmēr ir klātesoša. Bez tās nebūtu pieredzes. Latvija ir bagāta, un nepieciešams mūsu tautas akumulēto pieredzi aktualizēt, paņemt no tās vērtīgāko, piemērotāko tagadnes uzdevumu risināšanai. Arī mūsdienu izglītības funkcionēšana nav iedomājama bez pagātnes atziņu izpētes, analīzes un izmantošanas. (23, 5.lpp.) Pedagoģiskās domas kā vienas no kultūras sastāvdaļām izpēte ļauj izprast sabiedrības un skolas mijattiecību raksturu konkrētā vēstures posmā, šajā gadījumā 19.gadsimta otrajā pusē, ar tajā pastāvošo sociālekonomisko un politisko stāvokli, arī atsevišķu personību, īpaši jaunlatviešu kustības pārstāvju Krišjāņa Valdemāra, Ata Kronvalda, Krišjāņa Barona u.c. izcilu personību devumu pedagoģijas teorijas un prakses attīstībā, saglabāt pedagoģiskās vērtības.

Viens no pētniecības virzieniem pedagoģijas vēsturē un mūsdienu pedagoģijā kā pasaulē, tā arī Latvijā ir skolotāja tēls, skolotāja personība, taču samērā maz skolotāja tēls ir pētīts tādā aspektā kā latviešu daiļliteratūra, tāpēc arī bakalaura darbā plašāk un dziļāk tiks izziņāta šī tēma – skolotāja tēls 19.gadsimta otrajā pusē latviešu daiļliteratūrā. Šajā laikā, 19.gadsimta otrajā pusē, skolotāji jau bija izglītoti cilvēki, kuri audzināja un mācīja jaunatni mācību iestādēs. Par skolotājiem strādāja tie, kuri bija beiguši skolotāju seminārus, taču varēja strādāt arī tie cilvēki, kuriem nebija speciālās izglītības, kuri zināšanas bija ieguvuši pašmācības ceļā.

„Jēdziens „tēls” ir iztēlē radīts priekšstats; vispārinātas īstenības parādības māksliniecisks attēlojums konkrētā būtnē, priekšmetā. (34, 799.lpp.) Skolotāja tēls, darba autores skatījumā, atklāj skolotāja portretu, izturēšanos, personības iezīmes, īpašības un raksturīgāko viņa dzīvesdarbībā. Šādā izpratnē pedagoģijas vēsturē jēdziens „skolotāja tēls” iegūst mazliet citādāku jēgu, skaidrojumu.

„Katrs vēstures laikmets līdz mūsdienām ir saglabājis priekšstatu par ideālu skolotāju. Skolotāja personība iemieso sevī attiecīgā laikmeta sabiedrības akceptētās vērtības un normas. Sabiedrība skolotājā vienmēr ir centusies saskatīt un pat pieprasīt ideālo gan profesionālo iemaņu un personīgo īpašību, gan arī ārējā veidola ziņā. Šī attieksme ir labi saprotama – vai gan citus drīkst mācīt cilvēks, kurš pats nevar kalpot kā paraugs? Tādēļ cienīta skolotāja personības raksturojums daudz pastāsta gan par savu laikmetu, gan tautu, no kuras skolotājs nācis un kuras vidū ir strādājis”. (33, 145.lpp.)

Analizējot skolotāja tēlu, M. Viks (*Vick*) un A. Novoa (*Novoa*) iesaka ņemt vērā:

- ✓ dzimumu,
- ✓ vecumu,
- ✓ balss toni (cik skaidri, modulēti, saklausāmi, mierīgi runā skolotājs),
- ✓ mīmiku, ķermeņa valodu, žestus (smaids, acu kontakts),
- ✓ atrašanās vietu klases telpā (cik daudz laika stundā skolotājs pavada sēžot, cik tuvu viņš atrodas audzēkņiem),
- ✓ manieres,
- ✓ apģērbu, aksesuārus, frizūru. (39; 66)

„Ieskatoties latviešu daiļliteratūrā daudzi rakstnieki savos darbos ir zīmējuši skolotājus, un nav arī brīnums, jo lielākā daļa mūsu rakstnieku ir savā laikā bijuši skolotāji. Par latviešu skolotāju kā tādu var runāt sākot no „Pēterburgas Avīžu” pirmā laikmeta.” (17, Nr.205, 2.lpp.)

Pētījuma temats: Skolotāja tēls 19.gadsimta otrajā pusē latviešu daiļliteratūrā.

Pētījuma objekts: skolotāja tēls 19.gadsimta otrajā pusē.

Pētījuma priekšmets: skolotāja tēls 19.gadsimta otrajā pusē latviešu daiļliteratūrā.

Pētījuma mērķis: izpētīt skolotāja tēlu 19.gadsimta otrajā pusē latviešu daiļliteratūrā.

Pētījuma jautājums: kāds ir skolotāja tēls 19.gadsimta otrajā pusē latviešu daiļliteratūrā?

Uzdevumi:

1. Izanalizēt jēdzienu „skolotāja tēls” zinātniskajā literatūrā.
2. Izpētīt, kā 19.gadsimta otrās puses sociālekonomiskajos un politiskajos apstākļos veidojas skolotāja tēls.
3. Izanalizēt daiļliteratūrā skolotāja ārējo izskatu un izturēšanās stilu, skolotāja personības iezīmes, mācīšanas stilu, skolotāju sabiedrībā un viņa devumu sabiedrībai.

Pētnieciskās metodes:

1. Teorētiskās literatūras analīze.
2. Avotu (daiļdarbu) analīze.
3. Kontentanalīze.

Pētījuma bāze: 30 latviešu autoru daiļdarbi, kuros atveidoti 47 skolotāji.

Darba struktūra: darbs sastāv no 2 anotācijām latviešu un angļu valodā, ievada, 3 nodaļām, nobeiguma, izmantoto avotu un literatūras saraksta (71 vienība).

Par šī darba tematu tika uzrakstīts referāts, kurš tika prezentēts 2007.gada 14.decembrī starptautiskajā konferencē „Valoda pasaulē, pasaule valodā un literatūrā”.

NOBEIGUMS

Lai izveidotu 19. gadsimta otrās puses skolotāja tēlu latviešu daiļliteratūrā tika izpētīti 30 latviešu autoru daiļdarbi, kuros attēloti 47 skolotāji, taču daiļliteratūrā attēlotais skolotāja tēls pilnībā neatbilst tam skolotāja tēlam, viņam noteiktajām prasībām, kuras izvirzīja tajā laikā izveidojusies jaunlatviešu kustība, skolotāju konferences un notiekošais rusifikācijas process.

Latviešu daiļliteratūrā skolotāja tēlam raksturīgākais ir:

✓ *vīriešu dzimums*, izanalizētie 47 skolotāji no pētījumā ietvertajiem 30 daiļdarbiem pārsvarā ir vīrieši, no izanalizētajiem daiļdarbiem tikai 5 bija skolotājas – sievietes;

✓ *neuzkrītoši, pat pieticīgi ģērbts*;

✓ *gados jauns*;

✓ *muzikalitāte, laba dziedātprasme un māka spēlēt kādu mūzikas instrumentu*, (visbiežāk daiļliteratūrā ir minētas ērģeles un vijole). Jaunlatvieši izvirzīja prasību skolotājam, ka viņam jābūt muzikāli izglītotam un tas arī atspoguļojas skolotāja tēlā, kurš ir atveidots daiļliteratūrā;

✓ Viena no prasībām skolotājiem bija māka atrast kontaktu ar saviem audzēkņiem, sirsnība un vienkāršība saskarsmē ar līdzcilvēkiem, taču daiļliteratūrā attēlotajam skolotāja tēlam saskarsmē ar audzēkņiem parasti nebija sirsnīgas attiecības, vairāk gan vēsas un augstprātīgas, to apliecina arī skolotāja atrašanās vieta klases telpā – *sēdēšana klasē aiz milzīga galda uz paaugstinājuma vai katedrā*;

✓ *liela dievbijība*, tikai ne visiem no izanalizētajiem 47 skolotājiem tā ir patiesa, dažiem tā ir tikai ārišķība. Jaunlatvieši uzskatīja, ka skolās jābūt dziedāšanai, taču skolotājam skolēniem ir jāmaca tautasdziesmas, nevis reliģiska satura dziesmas, taču daiļliteratūrā bieži ir minēts tas, ka skolēni kopā ar skolotāju dziedāja reliģiska satura dziesmas, kā arī atskaitīja katiķismu;

✓ 19.gadsimta otrajā pusē prasībās skolotājam noteikts, ka mācību stundās jāizmanto „aplūkojošā” mācīšana – uzskates izmantošana un ilustratīvi skaidrojošā mācīšana, ka viņam jābūt pacietīgam un iejūtīgam, jāpiemīt spējai radīt interesi par zināšanu apguvi ne ar piespiedu metodēm, ne ar sodu, ne ar sausām runām, bet gan ar pievilcību un šarmu, taču daiļliteratūrā tiek minēts, ka skolotāji mācību stundās pārsvarā izvēlas *autoritāru mācīšanas stilu*, kurš orientēts uz skolēna paklausību un izpildīgumu, kā arī *pielieto fiziskus sodus*. Skolotāja *balsis intonācija* visbiežāk raksturota kā *agresīva, nosodoša, apsūdzosa, asa, pavēloša, kritizējoša un uzbrūkoša*. Vērojamas arī *straujas dabas īpašības – iekaršana*

strīdos, nesavaldība, balss pacelšana, tomēr daiļliteratūrā ir minēti daži skolotāji, kuriem piemīt rakstura *pievilcība, piemīlīgums, pieklājīgums, jaukums, laipnība mierīgums*;

✓ Skolotājam bija jābūt nepārtrauktai vēlmei pašizglītoties, jāuzstājas arī plašākas auditorijas priekšā ar priekšlasījumiem, tas tika minēts arī daiļliteratūrā, skolotājiem bija *vēlme dalīties savās zināšanās un pieredzē*, taču ne tikai skolā, bet arī plašākā sabiedrībā, publiskās uzstāšanās, tikai bieži vien, nevis lai citiem sniegtu zināšanas, bet gan ar gudrām runām sevi paaugstinātu citu acīs;

✓ 19.gadsimta otrajā pusē viena no prasībām skolotājam bija prasme saprasties ar vietējo sabiedrību, bet – bez alkohola palīdzības, viņam bija jābūt kā paraugam inteliģencē un uzvedības kultūrā, taču daiļliteratūrā tas neatspoguļojās. Skolotāji *apmeklēja krogus, viņiem patika uzdzīve*;

✓ Pozitīvi atzīmējams ir tas, ka skolotāji piedalījās bērnu ceremonijās, *izvadīja mirušos*;

✓ *Rūpējās par estētiskas vides radīšanu*, nodarbinot tikai skolēnus vai arī strādājot kopā ar viņiem, uzkopjot skolas, klases telpas, rūpējoties par dabu, skolas apkārtni;

Skolotāja tēlā jaunas iezīmes veido ne tikai jaunlatviešu uzskati izglītībā, bet arī pārkrievošanās laiks, un tajā viena no galvenajām un svarīgākajām prasībām skolotājam bija labas krievu valodas zināšanas.

Kaut arī ir vērojamas dažas pozitīvas pazīmes 19. gadsimta otrās puses skolotāja tēlam latviešu daiļliteratūrā, tomēr veidojas diezgan negatīvs skolotāja tēls, tādēļ jāatgādina – tas ir vispārinājums, tēls, kurā katra daiļdarba autora personība ir ievilkusi savus vaibstus. Tas, kāds skolotājs ir tēlots autoru darbos, savā ziņā ataino to, kādus skolotājus viņi ir redzējuši un atceras no savas pieredzes, paši sēžot skolas solā, gan arī vērojot un atceroties savus kolēģus un sevi, jo daudzi latviešu rakstnieki savā laikā ir bijuši skolotāji.

19.gadsimta otrajā pusē daiļliteratūrā attēlotais skolotāja tēls atšķiras no sabiedrības izvirzītā skolotāja tēla ideāla.

Pētījuma mērķis un uzdevumi ir izpildīti. Šo darbu iespējams turpināt, pētot latviešu skolotāja tēlu, paplašinot laika periodu vai arī salīdzinošā aspektā ar 20.gadsimta skolotāja tēlu.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

1. **Alunāns, Ā.** Pārticībā un nabadzībā. **No:** *Lugas*. Rīga: Liesma, 1968. 33.-120. lpp.
2. **Alunāns, Ā.** Seši mazi bundzenieki. **No:** *Lugas*. Rīga: Liesma, 1968. 121.-213. lpp.
3. **Apsīšu Jēkabs.** *Atmests. No: Veci, pazīstami raksti XIII sējums*. Rīga: R.L.B. Derīgu grāmatu nodaļa, 1909. 59.-85. lpp.
4. **Aspazija.** Atēna. **No:** *Kopoti raksti V sējums*. Rīga: Liesma, 1988. 118.-128. lpp.
5. **Aspazija.** *Zila debess zelta mākoņos*. Rīga: Liesma, 1968. 285 lpp.
6. **Auseklis.** Kā bērni audzināmi krietnā garā. **No:** *Rakstu izlase*. Rīga: Zemnieka domas, 1946. 286.-304. lpp.
7. **Bebru Juris.** *Ganuzēns skolā un darbā*. Rīga: A. Gulbja grāmatu apgādniecība, 1944. 115 lpp.
8. **Birkerts, A.** *Pedagogi*. Rīga: A. Raņķa grāmatu tirgotava, 1924. 216 lpp.
9. **Birznieks – Uptis, E.** *Pastariņa dienasgrāmata*. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958. 446 lpp.
10. **Brigadere, A.** *Trilógija*. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1957. 700 lpp.
11. **Čuibe, A.** Skolēnu sodīšana un apbalvošana. *Latvijas skola*, 1939, Nr.9, 134.-151. lpp.
12. **Dēķens, K.** *Rokas grāmata pedagogijā*. Rīga: Izglītības kooperatīva „Kultūras balss”, 1919. 238 lpp.
13. **Doku Atis.** Iz nāburgu dzīves. **No:** *Kopoti raksti I sējums*. Rīga: Valters un Rapa, 1928. 141.-183. lpp.
14. **Doku Atis.** Paugurieši. **No:** *Kopoti raksti I sējums*. Rīga: Valters un Rapa, 1928. 450.-570. lpp.
15. **Doku Atis.** Zaliņa. **No:** *Kopoti raksti I sējums*. Rīga: Valters un Rapa, 1928. 184.-201. lpp.
16. **Dreimanis, P.** Skolotāja darbs. *Izglītības Ministrijas mēnešraksts*, 1921, Nr.2, 523.-524. lpp.
17. **Dzīlleja, K.** Skolotāju tipi latviešu literatūrā. *Dzīve*, 1912., Nr. 205, 207, 209, 2.-3. lpp.
18. *Estētika*. Rīga: Zvaigzne, 1981. 340 lpp.
19. *Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache*. Duden Deutsches Universal – Wörterbuch: Leipzig, Wien, Zürich, 2001. 1892 S.
20. **Jaunsudrabiņš, J.** *Baltā grāmata*. Rīga: Liesma, 1981. 364 lpp.
21. **Jaunsudrabiņš, J.** Skolā. **No:** *Kopoti raksti IV sējums*. Rīga: Liesma, 1981. 5.-71. lpp.
22. **Jaunsudrabiņš, J.** Sodi. **No:** *Kopoti raksti XIV sējums*. Rīga: Liesma, 1984. 9.-13. lpp.
23. **Kaļķe, B.** *Latviešu skolotāji rakstnieki*. Rīga: RaKa, 2001. 219 lpp.

24. **Karulis, K.** *Latviešu etimoloģijas vārdnīca II sējums*. Rīga: Avots, 1992. 670 lpp.
25. **Kaudzīte, M.** *Atmiņas no tautiskā laikmeta*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1994. 409 lpp.
26. **Kaudzītes, R., Kaudzītes, M.** *Mērnieku laiki*. Rīga: Liesma, 1980. 533 lpp.
27. **Kriškāns, J.** *Latvijas skolas. I: Tautskolu vēsture*. Rīga: Latvju Grāmata, 1972. 163 lpp.
28. **Kronvalds, A.** *Kopoti raksti I sējums*. Rīga: Valters un Rapa, 1937. 687 lpp.
29. **Kronvalds, A.** *Kopoti raksti II sējums*. Rīga: Valters un Rapa, 1936. 480 lpp.
30. **Kronvalds, A.** *Tagadne*. Rīga: Liesma, 1987. 300 lpp.
31. **Kundziņš, K.** *Kronvalds Atis*. Rīga: R.L.B. Derīgu grāmatu nodaļa, 1905. 255 lpp.
32. **Ķestere, I.** Ievads. **No: Laikmets un personība 5**. Rīga: RaKa, 2004. 4.-10. lpp.
33. **Ķestere, I.** *Pedagoģijas vēsture: skola, skolotājs, skolēns*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2005. 181 lpp.
34. *Latviešu valodas vārdnīca: A – Ž*. Rīga: Avots, 1987. 883 lpp.
35. **Lauziniece, V.** Johans Gotfrīds Herders latviešu tautas kultūras un pedagoģiskās domas vēsturē. **No: Laikmets un personība 1**. Rīga: RaKa, 2000. 10.-33. lpp.
36. *Longman Dictionary of Contemporary English*. Langenscheidt – Longman: Berlin, Wien, Zürich, New York, 1995. 1668 p.
37. **Matisāne, A.** *Pedagogs – personība*. Rīga: LZB Poligrāfiskais iecirknis, 1996. 80 lpp.
38. **Neikens, J.** *Bāris*. Rīga: Liesma, 1976. 48 lpp.
39. **Novoa, A.** Ways of saying, ways of seeing: public images of teachers (19th – 20th centuries). *Paedagogica Historica*, 2000, N 1, Volume 36, p. 21-52.
40. **Obšteins, K.** *Paidagoģijas vēsture. Senatne un viduslaiki*. Rīga: Valters un Rapa, 1929. 201 lpp.
41. **Omārova, S.** *Cilvēks runā ar cilvēku*. Rīga: KAMENE, 2003. 130 lpp.
42. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.
43. **Pļaveniece, M., Škuškovnika, D.** *Sociālā psiholoģija pedagogiem*. Rīga: RaKa, 2002. 200 lpp.
44. **Poruks, J.** *Kauja pie Knipskas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002. 40 lpp.
45. **Purapuķe, J.** Tipi no tautskolas sola. **No: Ķibeles aiz ķibeles**. Rīga: Liesma, 1989. 31.-36. lpp.
46. **Purapuķe, J.** *Pasaules lāpītājs*. Rīga: M. Jākobsona drukātava, 1907. 287 lpp.
47. **Rinkužs, K.** *Jānis Cimze*. Rīga: Valters un Rapa, 1938. 196 lpp.
48. **Saulietis, A.** *Kalējs Indriķis*. Rīga: J. Rozes izdevums, 1937. 56 lpp.
49. **Skalbe, K.** Skolotājs Ābeltiņš. **No: Kopoti raksti II sējums**. Rīga: Daugava, 1952. 46.-62. lpp.
50. **Spekke, A.** *Latvijas vēsture*. Rīga: Jumava, 2003. 381 lpp.

51. **Staris, A., Ūsiņš, V.** *Izglītības un pedagoģijas ideju attīstība Latvijā līdz 1900.gadam.* Rīga: RaKa, 2007. 318 lpp.
52. **Strazdiņa, E.** Ropažu skolotāji – Augusts Kažoks, Doku Atis. **No:** *Laikmets un personība 3.* Rīga: RaKa, 2002. 130.-164. lpp.
53. **Students, J. A.** *Vispārīgā paidagōģija II daļa..* Rīga: RaKa, 1998. 224 lpp.
54. **Sudrabu Edžus.** Atmiņas. **No:** *Stāsti jaunatnei.* Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1960. 459.-474. lpp.
55. **Sudrabu Edžus.** Čaukstis. **No:** *Rakstu krājums: Laimzemes skola.* Rīga: Liesma, 1985. 113.-143. lpp.
56. **Sudrabu Edžus.** *Dullais Dauka.* Rīga: Liesma, 1968. 70 lpp.
57. **Sudrabu Edžus.** Kaušķītis. **No:** *Rakstu krājums: Laimzemes skola.* Rīga: Liesma, 1985. 65.-112. lpp.
58. **Sudrabu Edžus.** Laimzemes skola. **No:** *Rakstu krājums: Laimzemes skola.* Rīga: Liesma, 1985. 11.-64. lpp.
59. **Sudrabu Edžus.** Par sulaini. **No:** *Stāsti jaunatnei.* Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1960. 139.-180. lpp.
60. **Sudrabu Edžus.** Pēteris Kains. **No:** *Kopoti raksti I sējums.* Rīga: Liesma, 1969. 9.-108. lpp.
61. **Sudrabu Edžus.** Velnu dzinējs. **No:** *Stāsti jaunatnei.* Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1960. 305.-458. lpp.
62. **Špona, A.** *Audzināšanas teorija un prakse.* Rīga: RaKa, 2001. 162 lpp.
63. **Ušinskis, K.** Par audzināšanu un mācīšanu pamatskolā. **No:** *Pedagoģisko rakstu izlase.* Rīga: Zvaigzne, 1980. 137.-204. lpp.
64. **Valdemārs, Kr.** *Raksti I.* Rīga: LU studentu padomes grāmatnīca, 1937. 550 lpp.
65. **Valdis.** *Staburaga bērni.* Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1955. 297 lpp.
66. **Vick, M.** What does teacher look like? *Paedagogica Historica*, 2000, N 1, Vol. 36, p. 247 – 362.
67. **Vičs, A.** *Latviešu skolu vēsture. II grāmata.* Rīga: R.L.B. Derīgu grāmatu nodaļa, 1926. 467 lpp.
68. **Vičs, A.** *Latviešu skolu vēsture. III grāmata.* Rīga: R.L.B. Derīgu grāmatu nodaļa, 1928. 656 lpp.
69. **Žukovs, L., Kopeloviča, A.** *Pedagoģiskā doma Latvijā. 1:Skolotāju izglītība un pedagoģiskā doma Latvijā.* Rīga: RaKa, 1997. 222 lpp.
70. **Žukovs, L.** *Pedagoģijas vēsture.* Rīga: RaKa, 2001. 80 lpp.
71. *Малый толковый словарь.* Москва: Русский язык, 1990. 704 стр.